

Congo – Stedelijke landschappen, anders bekeken

11.10 – 25.11.2007

Het culturele project *Yambi / Congo-Wallonie-Bruxelles 2007*, een initiatief van de Franse Gemeenschap van België wil de artistieke creaties van Congo in België in de kijker zetten. Het CIVA organiseert in dit kader een geheel nieuwe tentoonstelling over stedelijke landschappen in Congo. Het thema wordt belicht vanuit verschillende oogpunten – gekruiste blikken – die historisch én hedendaags zijn. 11 jonge Congolese en 3 Belgische kunstenaars werken mee aan dit project.

Een gedeeld erfgoed ?

In februari 2005 werd het ruitersstandbeeld van Leopold II in het centrum van de Congolese hoofdstad geplaatst. Vierentwintig uur later werd het standbeeld opnieuw verwijderd. Deze anekdote vertelt veel over de dubbelzinnigheid van de relatie tussen België en zijn kolonie, en over het koloniale erfgoed en de beeldvorming erover.

Kan men spreken over een « gedeeld erfgoed » zoals men vandaag vaak suggereert tijdens debatten die internationale organismen, zoals het ICOMOS (*International Council on Monuments and Sites*) organiseren? En welke herinnering roept dat erfgoed dan op? Hoe kan met het evalueren en naar waarde schatten? In de ogen van de Congolese bevolking, die een vreemde cultuur kreeg opgedrongen, is dat patrimonium ook verontrustend.

Maar die evaluatie staat weliswaar los van de intrinsieke waarde van de koloniale architectuur en het urbanisme, die integraal deel uitmaken van de architectuurgeschiedenis van de XXe eeuw. Ze vormt wél een uitdaging voor de bescherming en de restauratie van dit erfgoed.

Dit thema loopt als een rode draad door deze tentoonstelling over de stedelijke landschappen in Congo.

Gekruiste blikken

In de tentoonstelling ziet u vele grafische en literaire getuigenissen; documenten uit archieven, foto's, plannen, maquettes,... die honderd jaar stadsgeschiedenis in Congo bestrijken. De nadruk ligt op de drie belangrijkste steden langs de Congorivier, Kinshasa, Lubumbashi en Kisangani. Belgische en Congolese kunstenaars uit die drie steden bieden een persoonlijke hedendaagse visie op de stedelijke landschappen brengen een dialoog op gang rond dit "gedeelde erfgoed" en over de gemeenschappelijke geschiedenis. Zij doen dit aan de hand van foto's, schilderijen, strips....

Men staat hier ook stil bij het meer algemene vraagstuk over de stedenbouw in Afrika. Hoe staan de Congolezen tegenover hun koloniale patrimonium? De koloniale ingrepen zorgden voor een stedelijke structuur waarop de huidige steden zich enten. Hoe staat men tegenover dit patrimonium en de stadsontwerpen die een hele wereld en levenswijze oproepen? Wat zijn vandaag, naast de koloniale machtssymbolen, de nieuwe stedelijke betekenisdragers in een maatschappij met een enorme bevolkingsgroei en de vele dagdagelijkse uitdagingen?

In deze tentoonstelling krijgen architecten en urbanisten, die projecten in Congo op het getouw zetten, opnieuw een naam. Hun projecten zijn waardevol, maar noch het Belgische, noch het Congolese publiek kent hen.

Vijf thema's komen in deze tentoonstelling aan bod:

1. In de tropen bouwen

Vele Europeanen stierven toen ze in Centraal Afrika aankwamen. Zij waren niet bestand tegen de klimatologische en sanitaire omstandigheden. Onderzoek werd dus verricht naar oplossingen om hen te doen wennen aan die nieuwe wereld.

In dit deel van de tentoonstelling krijgt u een zicht op de woonevolutie. Aan het einde van de XIXe eeuw moest de woonst een schuilplaats zijn in de tropen. Na de oorlog maakte het "tropisch modernisme" opgang. Dit genre integreerde technische vooruitgang, bijvoorbeeld airconditioning, én beeldvorming rond het "Nieuwe Congo". Een imago dat door de koloniale propaganda werd geïdealiseerd.

2. De blanke woning, een « thuis »

De notie van geestelijk welzijn beïnvloedde al heel vlug de architectuur in Congo. De koloniaal moest een woning bezitten waarin hij zich "thuis voelde". Zo kon hij zich met een gerust gemoed aan zijn werk wijden en voelde hij zich niet "ontworteld... De residentiële architectuur in Congo imiteerde die uit het Belgische thuisland.

Rond 1920 kenden de Congolese steden een grote ontwikkeling. De Europese wijken zagen het licht. De komst van vrouwen en kinderen naar de kolonie zorgde ervoor dat men opnieuw ging nadenken over de woning. Vanaf de jaren '40 was het "tropisch modernisme" een feit in Congo. Men ziet de stijl ook opduiken in de residentiële architectuur, weliswaar minder dan in de openbare gebouwen.

In het begin van de jaren '50 kende Congo een grote economische bloei die zich vertaalde in een spectaculaire prijsverhoging van de immobilia en bouwterreinen in de grote stedelijke centra. Deze bloei zorgde voor investeringen in gebouwen met verdiepingen en appartementsgebouwen. Die boden evenveel of meer comfort dan de woningen in België.

3. Samenleven, apart

Sinds de jaren '20 zag men een duidelijk verschil tussen de Europese en de autochtone wijken in de stadsplannen. De indeling van de Congolese stad stelde op het principe van zoneringen en kende goed onderscheiden wijken. De ene wijk lag ook ver verwijderd van de andere.

Deze scheiding ziet men ook op het gebied van de woning. Voor de Europese stad verrichtte men architectuuronderzoek. Maar de hoofdbekommernis voor de inheemse stad bleef de hygiëne en de economie en op de achtergrond de wens om de bevolking te controleren.

Na de tweede wereldoorlog kende de kolonie een woningcrisis. Vooral in de steden groeide de Congolese bevolking heel snel. De bouw van inheemse wijken werd vanaf dat moment een prioriteit van de autoriteit.

Aan de vooravond van de onafhankelijkheid, zouden de geleverde inspanningen onvoldoende lijken.

4. “Koloniseren is beschaven”

Of het nu een voorwendsel was of een ideologie, de koloniale ervaring in Belgisch Congo werd vooral beleefd als een “beschavingsmissie”. Het is dus niet verwonderlijk dat de koloniale machthebbers zich snel met geneeskunde, onderwijs en cultuur gingen bezig houden.

Dankzij deze beschavingsmissie bestaat het belangrijk architecturaal erfgoed ook vandaag nog. Scholen, universiteiten, culturele ruimtes, ziekenhuizen en dispensaria werden voor een groot deel gebouwd in het kader van het Eerste Tienjarige Plan uit 1948 in het kader van de Economische en Sociale Ontwikkeling van Belgisch Congo. Tot aan de vooravond van de onafhankelijkheid bleef de belangrijkste uitdaging van de kolonisator de “westerse cultuur overdragen”. Maar toch ziet ook een nieuwe tendens het licht. Die wil een toenadering tussen de culturen en brengt ook een nieuwe architectuurstijl in zwang.

5. Machtruimtes

Van bij het begin van de «Verdeling van Afrika», de volkse uitdrukking voor de “Conferentie van Berlijn” van 1884-85, maakten de verschillende koloniale mogendheden gebruik van de architectuur om hun macht uit te dragen en te gronden.

Na de oprichting van de onafhankelijke staat Congo (*l'Etat Indépendant du Congo EIC*) in 1885 begreep Leopold II al snel dat de koloniale afdelingen in internationale of universele tentoonstellingen een middel waren om zijn koloniale werk onder de aandacht te brengen van een internationaal en Belgisch publiek.

In 1897 ontdekte dat publiek Congo in de koloniale tentoonstelling in Tervuren. Op de achtergrond klonk een “beschavingsboodschap” door. Die zou ook later nog, tijdens de wereldtentoonstelling in '58 in Brussel weerklinken. In 1910 opende het indrukwekkende Congomuseum in Tervuren zijn deuren. De architect Charles Girault tekende het voor Leopold II. Het werd een machtig propagandamiddel. Vandaag nog vormt dit museum het geheugen van het Belgische koloniale verleden.

De verschillende paviljoenen die tijdens deze universele tentoonstellingen werden gebouwd, zorgden ervoor dat de architecten een standpunt gingen innemen over het beeld dat ze

konden uitdragen. De gebouwen en paviljoenen die tussen 1885 en 1958 werden ontworpen, drukten een stijlevolutie uit. De architectuur moest monumentaal zijn en het land Congo levendig voor de geest roepen.

De kunstenaars: aanzet tot een dialoog

Kunstenaars

Blanchard Labakh, Fotograaf
Basikababa Alphonset, Tekenaar en schilder
Lobela Babelu Dody, Striptekenaar en schilder
Kamuba, Modelbouwer
Jean Kristine, Fotograaf
Axel Cailteux, Architect
Kiat Wandand, Fotograaf
Kura Somali, Kunstenaar - Collectief eza-possible
Maître Ekunde – Schilder
Patrick Mudkereza, Scenarist - Collectief Vicanos
Tetshim, Striptekenaar- Collectief Vicanos
Marie-Françoise Plissart, Fotograaf
Soku Liandja Henri, Schilder en beeldhouwer
Trésor Tshibangu Tshamal, Striptekenaar, Collectief Vicanos
Kiat Wandand, Fotograaf
Jean Kristine, Fotograaf

Axel Cailteux, Architect
Marie-Françoise Plissart, Fotograaf

De meeste werken werden in opdracht van het CIVA en speciaal voor deze tentoonstelling gemaakt. Zij willen een dialoog op gang brengen tussen de twee gemeenschappen en doen nadenken over de term “gedeelde erfgoed”.

De kunstenaars die hier werden uitgenodigd, behoren allen tot de postkoloniale generatie. Zij maakten speciaal voor deze tentoonstelling een werk. Het geheel is multidisciplinair: u ziet foto's, schilderijen, beeldhouwwerken, illustraties, teksten...

Blanchard Labakh is een fotograaf en maakte voor de tentoonstelling een reportage rond industriële landschappen in Kinshasa. Kiat Wandand stelt zijn stad Lubumbashi voor. Anderen tonen strips, zoals Lobela Babelu Dody of Tétshim die zoals de regisseur Patrick Mudkereza deel uitmaakt van een collectief kunstenaars uit Lubumbashi, de Vicanos Club. Mudkereza leidt er de stripseminaries. Anderen tekenen, maken collages of schilderen en beeldhouwen zoals Soku, Maître Ekunde en Kura Shomali. De laatste heeft een intens kunstenaarsparcours in Congo en stelde tentoon in Beglië, in de KVS, en in Frankrijk.

Persbeelden

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

Legendes bij illustraties

- 1 De kathedraal van Kisangani (Stanleystad)
Collectie Civa / Copyright Jean Kristine
- 2 Binnenhof van het hotel Métropole in Matadi
Collectie Civa / Copyright Jean Kristine
- 3 Deel van de maquette van de kunstenaar Richard Kaumba (Lubumbashi)
« Gedroomde Stad »
Collectie M. et Mme Georges Forest
- 4 Werk van de kunstenaar Kura Shomali (Kinshasa)
Collectie Marc Gemoets
- 5 Houten prefab huis Kinshasa (+/-1880)
Foto Marc Gemoets
- 6 Huis van een koloniaal bij het Kivu meer
in Guide du voyageur au Congo-belge et au Ruanda-Urundi ed. 1949
- 7 Dienstvilla in Kisangani (Stanleystad)
Foto Christophe Pourtois
- 8 Koloniaal gebouw met galerijen in Lubumbashi
Collectie Civa / Copyright Jean Kristine
- 9 Basikaba Alphonse met bijnaam *Papy*
Schilder en illustrator uit Kisangani
Foto Christophe Pourtois
- 10 Residentiële woning « Sabena » te Kinshasa
Architect Claude Laurens 1952-54
Copyright Archieven Claude Laurens
- 11 Ruitersstandbeeld van Léopold II in Kinshasa
Foto Marc Gemoets
- 12 Station van Likasi
Foto Marc Gemoets
- 13 Park Hotel van Lubumbashi / Oud hotel Léopold II
Foto Marc Gemoets
- 14 Woning van de Gouverneur in Elisabethville / Postkaart
Collectie Marc Gemoets
- 15 Postkantoren in Boma / Postkaart
Collectie Marc Gemoets

CENTRE INTERNATIONAL POUR LA VILLE,
L'ARCHITECTURE ET LE PAYSAGE

Colofon

Deze tentoonstelling ***Congo, stedelijke landschappen, anders bekeken***, wordt geproduceerd door het CIVA (Internationaal Centrum voor de Stad, de Architectuur en het Landschap) en loopt **van 12 oktober tot 25 november** in de **Architectuurruimte La Cambre (Flageyplein 19 bis, 1050 Brussel)**

Met de steun van Mevrouw Françoise Dupuis, Minister van de Franse Gemeenschap, bevoegd voor Cultuur, Staatssecretaris van het Brussels hoofdstedelijk gewest bevoegd voor huisvesting en stedenbouw.

Tentoonstellingscuratoren

Marc Gemoets, Urbanist en tuinarchitect
Professor Johan Lagae, Vakgroep Architectuur en Stedenbouw, Universiteit Gent

Directie en coördinatie

Christophe Pourtois, Directeur CIVA
Marcelline Bosquillon, CIVA

Tentoonstellingsteam

Anne Norman, Kunst- en architectuurhistorica
Chantal Dassonville, Architect, Verantwoordelijk voor de Directie van de Dienst Culturele Infrastructuren in de Franstalige Gemeenschap
Antoine Lumenganeso, Directeur van de nationale archieven van Congo, Voorzitter van de Nationale Commissie van historische en toeristische sites in Congo
Donatien Muya, Directeur van het Nationaal Museum van Lubumbashi

Scenografie

Laurence Hassel

Sponsoring

Sylvie Lemaire (fr) : sylvie.lemaire@civa.be
Tél. : 0032 2 642 24 99

Communicatie

Véronique Moerman : veronique.moerman@civa.be ou info@civa.be
Tél. : 0032 2 642 24 53

Nederlandstalige contactpersoon CIVA

Annemie De Four : annemie.defour@civa.be
Tél. : 0032 2 642 24 50

55 Kluisstraat – 1050 Brussel
T. : 0032 2 642 24 50 – F. : 0032 2 642 24 55
info@civa.be - www.civa.be

CENTRE INTERNATIONAL POUR LA VILLE,
L'ARCHITECTURE ET LE PAYSAGE

Met de steun van

Yambi Congo – Wallonie Bruxelles 2007
De Franse Gemeenschapscommissie
De commissie van de Franse Gemeenschap
CGRI (Commissariat général aux relations internationales)
Brussels Hoofdstedelijk Gewest
College van Burgemeester en Schepenen van Elsene
Universiteit Gent
De Vlaamse Gemeenschap

Met de hulp van

Georges Forrest
Arter
De Nationale Loterij
Sigma Coatings
Invicta
Duvel
Mediacongo.net

Praktische inlichtingen

Congo – Stedelijke landschappen, anders bekeken

11.10 – 25.11.2007

Architectuurruimte La Cambre [19 bis Flageyplein, 1050 Brussel]

www.civa.be

Van dinsdag tot zondag / 11u00 – 18u00

Ingang :

6€ : volwassenen

4€ : groepen vanaf 10 personen, leraars, senioren

2€ : studenten

Rondleidingen : 60€ + inkom: inlichtingen: Franck Daudrix : 0032 2 642 24 50

Contact pers : Véronique Moerman : tel. : 0032 2 642 24 53 – veronique.moerman@civa.be
ou info@civa.be

Nederlandstalige contactpersoon: Annemie de Four: tel.: 0032 2 642 24 50 –
annemie.defour@civa.be

Contact sponsoring: Sylvie Lemaire : tel. : 0032 2 642 24 99 – sylvie.lemaire@civa.be

Over het CIVA...

Het CIVA werd in 1999 in het leven geroepen door de Franse Gemeenschapscommissie. Het streeft drie doelstellingen na:

- kennis, discussie en uitwisseling: kennis geven van de geschiedenis om de herinnering levendig te houden, de identiteit te versterken. Optreden voor de architecturale kwaliteit in haar diverse aspecten, zowel in de bescherming van het bestaande als in de creatie
- discussie over de actualiteit aanmoedigen, verschillende meningen opwekken en keuzes beter oriënteren
- zich integreren in een internationaal uitwisselings- en informatienetwerk om op het tempo van de wereld te leven en in direct contact te staan met de innovatie.

Het CIVA is een v.z.w. die samengesteld is uit zes instellingen die diezelfde doeleinden nastreven:

- de Archieven voor Moderne Architectuur
- de Fondation pour l'Architecture
- de Stichting Philippe Rotthier voor Architectuur
- het Centrum Paul Duvignaud
- de René Pechère Bibliotheek
- het Fonds Victor Gaston Martiny

Het CIVA streeft zijn verschillende doelstellingen na via tentoonstellingen (monografische of thematische, alleen of in partnerschap met andere culturele instellingen, ter plaatse of elders) en via de uitgave van werken (tentoonstellingscatalogi, mooie boeken, architectuurgidsen, CD-ROMs rond architectuur, urbanisme en landschap, een reeks tweetalige gidsen (in het Frans en in de lokale taal) over de steden en hun architecturale patrimonium). Daarnaast organiseert het CIVA ook regelmatig colloquia en conferenties.

Het CIVA is sinds enkele jaren een van de stichters van het Europese netwerk gau:di (Governance, Architecture, Urbanism: Democracy & Interaction) en moedigt de samenwerking aan tussen de belangrijkste Europese architectuurinstellingen. Dit gebeurt op het gebied van de archivering, het opstarten van nieuwe projecten en de bewustmaking van het publiek. Sinds 2005 leidt het CIVA het programma gau:di II (2005-2008).

Het gebouw

Een internationale wedstrijd in twee fasen heeft bijgedragen tot de keuze van de architecten van het CIVA: een jonge Franse ploeg Jean-Philippe Garric, Bernard Quirot, Valérie Nègre en Joseph Altuna.

Het CIVA beslaat een oppervlakte van ongeveer 6 500 m². De kelderverdiepingen zijn voornamelijk bestemd voor archivering, bewaring en opslag van de publicaties. Op het gelijkvloers liggen tentoonstellingsruimten met een oppervlakte van 1 000 m²; de resterende oppervlakte is bestemd voor onthaal, een volledig uitgerust auditorium voor colloquia (voor max. 130 personen), een pedagogische ruimte, een bibliotheek, een leeszaal en kantoren. In de CIVA boekhandel vindt u vele werken waaronder de uitgaven van het CIVA.